

Značenje međunarodne politike pape Franje

José Luis Narvaja*

Kako bi se ocrtala Papina politička karta svijeta i shvatili korijeni njegove međunarodne politike, potrebno je izbjeći pojednostavljenja i tražiti ispravne načine shvaćanja.¹ Vrlo je korisno početi od njegovih biografskih i kulturalnih korijena, ali je potrebno ići i dalje od njih. U svakom slučaju, valja uvijek imati pred očima da je Papina agenda otvorena, i da je ta otvorenost poseban oblik njegove politike.

Možemo uočiti četiri vidika Papine politike: kerigmatski značaj; usmjerenost prema cjelini i prema jedinstvu; izvor u razlučivanju; izravna veza između politike i ljubavi.

Kerigmatska, a ne ideološka politika

„Politika“ je Franjina kerigmatska. Pojam *kerygme* izjednačuje se s navještamem Kristove poruke, s Evandeljem.² Za Franju, dakle, navještaj Evandelja biva politika; politička zauzetost silazi od Evandelja, a ne od neke ideologije.³

Znamo da je Grke, koji su iznašli taj pojam, „politika“ umijeće koje omogućava stvaranje *polis*a — to jest stvaranje grada promatranog kao cjelina —, pa stoga unosi red u svoje „unutrašnje“ odnose (s unutrašnjom politikom) te istodobno sigurnost u svoje „vanjske“ odnose (s vanjskom politikom).⁴

Aktualni pogled na politiku razlikuje se od antičkoga. Danas se politika često shvaća kao „umijeće mogućega“, postajući umijeće „stranaka“, umijeće pristra-

* José Luis Narvaja, SI, profesor na Teološkom fakultetu San Miguel, Buenos Aires, Argentina. — Članak je tiskan 1. srpnja 2017. u *La Civiltà Cattolica*, 168(4009), 8–15. Prijevod s talijanskoga: p. Vatroslav Halambek, SI.

1 Usp. A. Spadaro, *La diplomazia di Francesco. La misericordia come processo politico. Civ. Catt.*, 1 (2016), str. 209–226. Dana 20. svibnja 2017. u sjedištu našeg časopisa održana je konferencija — kojoj je prethodio seminar novinara i stručnjaka, a sudjelovao je autor s prilogom pod naslovom *Atlas pape Franje* (usp. <https://livestream.com/laciviltacattolica>).

2 Usp. H. Rahner, *Teologia e kerygma*, Brescia, Morcelliana, 1958, str. 18–23.

3 Usp. D. J. Fares, *L'antropologia politica di Papa Francesco. Civ. Catt.*, 1 (2014), str. 345–360; Isti, *Papa Francesco e la politica, Civ. Catt.*, 1 (2016), str. 373–385.

4 Usp. E. Przywara, *L'idea d'Europa. La «crisi» di ogni politica «cristiana»*, Trapani, Il Pozzo di Giacobbe, 2013, 83. Vidi također: J. L. Narvaja, *La crisi di ogni politica cristiana. Erich Przywara e la idea di Europa. Civ. Catt.*, 1 (2016), str. 437–448.

nosti, bilo da je riječ o nekoj osobi, bilo pak o stranci, bilo o nekoj državi. Politika tako riskira postati umijeće kojim se ljudi služe stranački nastojeći nametnuti vlastite interese.

Papina se vizija duboko razlikuje od takvog interesnog instrumentaliziranog shvaćanja politike. U jednom članku 1987. godine Jorge Bergoglio tvrdi da neka određena činjenica ima „političku vrijednost“ te je autentično politička kad donosi poruku, aktualno značenje za Božji narod.⁵ Politička poruka pape Franje ima kerigmatsku vrijednost, to jest ona je navještaj Evandelja, a ne ideologije; i ona vrijedi za sav Božji narod, a ne samo za jedan dio ili jednu stranku koji bi predstavljali zasebne interese.

Uključujuća, a ne „risovska“⁶ politika

Polazeći od rečenoga, izbija druga označnica koju smo naveli: kad govorimo o politici sukladno s vizijom pape Franje, imamo razumijevati *polis* kao „cjelinu svijeta“. Za Papu svaka je politika uvijek „unutrašnja politika“. On promatra svijet kao jedan jedincati grad kojemu odgovara jedinstvena politika. U temelju takva pogleda njegovo je promišljanje o odnosu između cjeline i dijela, uz propinjanje koje je vlastito živim bićima.⁷

Podsjećamo da je papa Franjo u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* (EG) ponudio četiri načela da se postigne »opće dobro i socijalni mir« (EG 217–237). To su: »vrijeme je važnije od prostora« (EG 222–225); »jedinstvo prevladava nad konfliktom« (EG 226–230); »stvarnost je važnija od ideje« (EG 231–233); »cjelina nadilazi dio« (EG 234–237).

Najprije »cjelina nadilazi dio«. Opće dobro i mir *polisa* povezani su s cjelinom, a ne tek s jednim dijelom: ne s bilo kojim od dijelova, nego sa svim dijelovima. Papina se poruka obraća cijelomu Božjemu narodu, jer je uključujuća. Znamo dobro da napetost između cjeline i dijela stvara konflikte koji prijete takvu jedinstvu kad nastoje dati prednost nekomu od dijelova. Kad se ustanove sukobi, tada je na kušnji nakana političkog djelovanja, to jest, shvaća se teži li ono prema općemu dobru ili dobru samo jednog dijela.

Papa tvrdi da se svaki sukob ima riješiti na višem stupnju, gdje se ima poštovati jedinstvo, a to znači cjelina. U tom smislu »jedinstvo prevladava nad konfliktom«. Rješenje konflikta koje poštuje stvarnost ide prema tomu kako održati jedinstvo a da se ne zaniječe različitost. Doista, Franjo uvijek ponavlja da je »stvarnost važnija od ideje«. Neko se rješenje ne može naći u apstrakciji, potirući različitosti: tada bi to bio samo jedan oblik „risovštine“, a to znači puka jezična

5 Usp. J. Bergoglio, *¿Una significación con significado político? U: Revista del V Centenario de descubrimiento y de la Evangelización de América*, Buenos Aires, Universidad del Salvador, 1992, str. 47–49.

6 U originalu je rabljena riječ *gattopardesca*, a odnosi se na životinju poput risa (*gattopardo*) koja živi u Sjevernoj i Južnoj Americi (primj. prev.).

7 Usp. R. Guardini, *L'opposizione polare. Saggio per una filosofia del concreto vivente*, Brescia, Morcelliana, 1997.

i terminološka prilagodba nekome idealnomu rješenju koje postaje neostvarivo jer ne dopire do dubine stvarnoga konflikta.

Da bi se ostvarila ta dinamičnost, potrebno je poštovati vrijeme koje ona zahtijeva. Dobro valja željeti, ne smije se nametati. Potrebno je, stoga, vrijeme: vrijeme da zasja istina i da se nametne sama sobom bez pribjegavanja sili; vrijeme koje bi dopustilo Božje djelovanje u čovjekovu životu i u životu grada (države). Upravo je stoga »vrijeme važnije od prostora«. Poštivanje dinamizma vremena znači otvorenost rastu, dijalogu, promišljanju, obraćenju i djelovanju Duha.

Četiri se spomenuta načela imaju držati zajedno. U protivnom se stvaraju smetnje u odnosima. Kultura „uporabi i baci“ plod je nepoštivanja vremena, ako se ne da prostor procesima. U tom smislu imaju se izbjegavati retorike i „prosvjetljenih“ i „čistih“. Svaki oblik političke retorike koja promiče oblike iluminizma ili eticizma *elite* riskira prijevaru, pa bila ona povezana i s likom nekih vođa ili neke posebne skupine.

Temeljem tih promišljanja možemo u Franjinoj politici prepoznati autentičnu kršćansku politiku. To je politika koja podržava usklađivanje dijelova u međusobnom prihvaćanju, a da ne uništi posebnosti, ali ni da na prvo mjesto stavi razlike, učeći dijalogizirati i međusobno se obogaćivati počevši od razlika, gradeći više jedinstvo.

Politika razlučivanja, a ne holivudska

Politika zahtijeva proces koji se zbiva u vremenu s pomoću dijaloga i razlučivanja. Potrebno je vrijeme da se ljudi razumiju i da traže putove prema jedinstvu. Zauzeti kršćanin u politici svjestan je da je potreban dijalog s poviješću koja dopušta otkrivanje znakova vremena; te istodobno zahtijeva dijalog s Bogom, jer On vodi srca ljudi i tijek povijesti. Valja stoga biti pozoran i „razlučivati duhove“ — kako bi rekao sv. Ignacije Lojolski — koji određuju odnose i djelovanja. To je treća označnica politike pape Franje.

Ako je svjetska politika „unutrašnja politika“, ne bi bilo pogrešno vanjsku politiku — shvaćenu kao umijeće koje nastoji obraniti grad (državu) od izvanjskih interesa — opisati riječima sv. Pavla: »Nije nam se boriti protiv krvi i mesa, nego protiv [...] upravljača ovog mračnog svijeta, protiv zlih duhova po nebesima« (Ef 6, 12).

Konflikti koji navaljuju na grad (državu) lukavi su napadi na njegovu jedinstvenost. Kako bi se to shvatilo, dovoljno je podsjetiti se označnica dviju država sv. Augustina: »Dvije su dakle ljubavi izvorišta dviju država, zemaljska ljubav prema sebi sve do ravnodušnosti prema Bogu, a nebeska je ljubav prema Bogu sve do ravnodušnosti prema sebi«.⁸

8 Sv. Augustin, *Božja država*, XIV, 28.

Ljubav kao visoki oblik politike

Četvrto: politička vizija pape Franje podsjeća nas na razoružavajuću jedinstvenost: u središtu je Kristove poruke ljubav (usp. Iv 13, 34), i ta se ljubav očituje u služanju (usp. Iv 13, 14). Na općem skupu kardinala 9. ožujka 2013., četiri dana prije svojeg izbora za papu, u svojem je nastupu kardinal Bergoglio opisao označnice budućeg pape: »Čovjek koji, preko promatranja Isusa Krista i klanjanja Isusu Kristu, pomaže Crkvi da izide iz sebe prema egzistencijalnim periferijama i koji joj pomaže da bude plodna majka koja živi 'slatkom i utješnom radošću evangeliziranja'«.

To što je on predlagao kao kardinal, sada ostvaruje kao papa: ljudski se odnosi prosvjetljuju počevši od tog osobnog odnosa s Kristom, od stalnog dijaloga s Gospodarom povijesti i srdaca. Molitva — razgovor s Bogom — biva proročkom, jer govori Bogu o ljudima i donosi ljudima političku, aktualnu i spasenjsku Božju poruku. Upravo su stoga putovanja pape Franje, njegovi susreti, njegovi pomaci, njegova telefoniranja, njegove šutnje uvijek plod pozornosti na stanje osoba. Srećem punim licâ Papa sluša glas Duha.

Austrijski povjesničar Friedrich Heer (1916.–1983.) tvrdio je da je razlog slabosti Crkve i gubitka njezina značenja u svijetu u tome što nije više naučavala ljubav; što se ju nije poučavalo ljubiti.⁹ Ta primjedba koliko je jednostavna toliko je snažna i jasna. Počevši od nje, papa Franjo je od ljubavi stvorio središte svojeg nauka, svojim postupcima, svojim nagovorima i svojim šutnjama. Ta je politička poruka kerigmatična ako naviješta da je Ljubav živa i da je ljubav moguća.

Taj dinamizam odnosa s drugim počinje od braka, od odnosa među supružnicima.¹⁰ Od intimnog života supružnika, od uloge koju zaručnica ima u obitelji, od prostora koji se daje onomu što je žensko i majčinsko radaju se načini s kojima se suočava svijet, život i ostalo. Stoga je Franjo želio da prva Sinoda bude o obitelji. Zbog toga su u dinamici Sinode prepoznatljivi „politički“ vidici, očito Franjini, kako smo pokazali. Strpljiva priprava počinje odozdo, od obitelji, i počevši od nje, razvijaju se uvijek sve šire sastavnice. U obitelji se uči nadvladavati konflikte u ljubavi (inače se završi krahom rastave); u obitelji se uči poštovati procese i različitosti (inače se pripravlja društvo „uporabi i baci“, društvo neodgojenih i egocentričnih „jedinaca i jedinica“).

Tako obitelj i odnosi unutar nje određuju odnose u državi, ali i označnice političkog umijeća. Dobro se, dakle, shvaća Papina briga za obitelj i za osobno zauzimanje za obiteljske rane. Valja se osobno zauzeti da bi se omogućio proces koji ozdravlja i obraća te da obitelji ne budu osuđene na to da podnose bol vlastitih rana, nego i onu stigmatizacije; da bismo naučili i poučili kako će put osobnog

9 Heerove su riječi kategorične i proročke: »Nismo naučili ljubav — ni ljubav, ni ljubiti — i stoga nismo stvorili prostore za osvjetljavanje, prostore slobode i vremena slobode te smo uhvaćeni u vrtlog prestrašenih i onih koji plaše, da li da budemo iskorišteni kao menadžeri i prodavači straha. I zaboravljamo da će obnovljeni svijet pripasti onima koji će mu pružiti sreću i koji će ga učiti ljubiti i živjeti« (F. Heer, *Ehe in der Welt*, Nürnberg, Glock und Lutz, 1955, 8 sl.).

10 Usp. na ist. mj. 15.

i obiteljskog obraćenja uvijek biti i put socijalnog obraćenja te će sa strpljivošću pridonijeti preobrazbi države, odnosno svijeta.

Nadvladati paradoks „kršćanske politike“

Politika koja teži miru i općemu dobru misli na cjelinu, poštuje i nastoji je prihvatiti i štititi u njezinoj različitosti i u njezinim različitim protegama. Stoga svoj izvor ima u razlučivanju, što je pozorno oslušivanje glasa Duha, koji proniče dubine Božje i posreduje Crkvi — Kristovoj Zaručnici — Zaručnikovu volju (usp. 1 Kor 2, 10). Stoga je agenda pape Franje otvorena agenda: otvorena vodstvu Duha koji djeluje slobodno.

To je „uključujuća politika“ (inklusivna), koja nije samo slika Krista Dobroga Pastira, nego, još dublje, ona je „Božja politika“, vječni Duh (usp. Iv 4, 24) koji se pomiješao s nama, uzimajući vremenito tijelo, da bude „Bog s nama“. To je politika koja se ne plaši tijela i ne niječe stvarnost napasti. I oni koji su bili napastovani i oni koji su pali imaju biti uključeni, jer tvore dio cjeline. U toj uključenosti nikad se ne smije izgubiti nada da Bog djeluje u onom koji je napastovan i u onom tko je pao; i valja ih poticati, oduševljavati i pratiti u procesu otvaranja Božjoj milosti.

Ta „uključujuća politika“ otklanja svaku osobnu povlasticu, kako se to zbilo za Isusa Krista, koji je umro izvan zidina svetoga grada (usp. Heb 13, 12), poput prokletnika i prividno lišen saveza s Bogom. To je politika koja poziva na iskustvo Boga koje je vlastito novomu gradu iz kojega se može roditi zrelost vjere. To je politika „Janjeta“ koje u divotnoj izmjeni uzima na sebe naš grijeh da bi nam podarilo svoju svetost. To je politika koja se razlikuje od svake holivudske etike, koja inače pravi razliku između nas „dobrih“ i drugih „zlih“, nečistih, onih koji se ne mogu spasiti.

Na taj način Papa nadilazi paradoks „kršćanske politike“, jer nije riječ o tome da se slijedi neka posebna politika koja u stvari niječe prvo značenje politike.¹¹ To je politika cjeline ljudskoga grada u kojoj se promiče sve što je ljudsko, da bi se Božja milost u tome mogla ukorijeniti. To je promicanje ljudskoga života da bi Bog bio onaj koji stvara sve novo (usp. Otk 21, 5). Za papu Franju politika je najviši izražaj ljubavi; a ljubav koja ne bi bila politička jednostavno je samoljublje.

11 Usp. J. L. Narvaja, *La crisi di ogni politica cristiana. Erich Przywara e l'“idea di Europa“*. *Civ. Catt.*, 1 (2016), str. 437–448.